

Reflexivita v kvalitativním výzkumu

Jelikož se ve své práci hodlám věnovat reflexivitě kvalitativnímu výzkumu, rozhodla jsem se v úvodu shrnout několik základních informací, které jsem čerpala z knihy- *Jak se vyrábí sociologická znalost* od Dismana. Typická definice kvalitativního výzkumu zní: nenumerické šetření a interpretace sociální reality, cílem je odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím a tvorba nových hypotéz. Slabá standardizace kvalitativního výzkumu, volná forma otázek a odpovědí nevynucuje omezení a potenciálně proto může mít kvalitativní výzkum vysokou validitu. Posláním kvalitativního výzkumu je porozumění lidem v sociálních situacích. V kvalitativním výzkumu o redukci dat de facto rozhodují zkoumané osoby -výzkumníkovou úlohou opak nalézt významné struktury v množině všech proměnných, které respondent považuje za relevantní. ¹Typickým znakem kvalitativního výzkumu je nižší počet sledovaných jedinců, například u etnografie je to také doba, kterou výzkumní stráví pozorováním. Etnografický výzkum, který je příkladem kvantitativního výzkumu může trvat několik měsíců a popřípadě i let. Mezi základní techniky kvalitativního výzkumu podle Silvermana patří pozorování(delší trvání výzkumu), texty a dokumenty (porozumění jazyku a znakovým zvyklostem), rozhovor(často otevřené a nestrukturované) a zvukové a obrazové záznamy.²

Jak jsem se zmínila již v úvodním odstavci, nalézt významné struktury v množině všech proměnných je úkolem výzkumníka. K tomu, aby byly jeho závěry objektivní, a relevantní je nutný vysoký stupeň reflexivity. Výzkum může být ohrožen a jeho výsledky ovlivněny na základně neobjektivnosti lidského elementu a jejich vlastnostmi (politická, náboženská vyznání, pohlaví, etnicita..) . O těchto nezvratných faktech, která se mohou promítnout do výsledků výzkumu se zmiňuje O'Connell v díle *Methods Sex and Madness*.³ Reflexivní přístup je potřebný, výzkumník musí stále sledovat, zda jeho

---

¹ Disman, M. 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum. s. 283

² Silverman, D. 2005: *Ako robíť kvalitatívny výskum. Praktická príručka*. Bratislava: Ikar.

³ O'Connell Davidson, Julia; Layder, Derek. 1994. *Methods Sex and Madness*. London: Routledge. kap. 2: Dimensions of social research s. 30

přítomnost ovlivňuje to, co zkoumá. Právě reflexivita výzkumu ale také samotného výzkumníka by měla zabránit promítnutí výzkumníkových názorů do výsledků výzkumu.⁴

Jak se zmiňuje Disman, v kvalitativním výzkumu mizí hranice mezi rolí výzkumníka a rolí zkoumané osoby, oba jsou rovnocennými partnery.⁵ Při kvalitativním výzkumu hraje také podstatnou roli, jak se při četbě Dismana dále dozvídáme to, jakého si zvolíme informátora, a jakým stylem bude výzkum probíhat, a jakou v něm bude mít výzkumník roli-pozorovatel nebo zúčastněný.

Jak upozorňuje Bourdieu, je velmi nutné objektivizovat nejen zkoumané prostředí (hlavně se vyhnout jakýmkoli etnocentrickým a androcentrickým projevům), ale také objektivizovat výzkumníka. Bourdieu se o tomto problému vyjadřuje hlavně v souvislosti s etnografií a terénním výzkumem. Problém zúčastněné objektivizace souvisí právě s reflexivitou. Bourdieu se zabývá způsoby jak a co zobjektivizovat aby byl výzkum reflexivní. Reflexivita, k níž zúčastněná objektivace vede, uplatňuje na poznávající subjekt ty nejbrutálnější nástroje objektivismu, jaké poskytují antropologie a sociologie, zejména statistickou analýzu, a snaží se uchopit vše, co pro myšlení výzkumníka znamená to, že je zařazen do národního vědeckého pole s jeho tradicemi, způsoby myšlení, problematikami, sdílenými klíše atd., a za to, že v něm zaujímá konkrétní postavení se zvláštními „zájmy“, jež nevědomky stanovují směr osobních vědeckých voleb.⁶ Výzkum je ovšem také ovlivněn tím, že výzkumník interpretuje to, co vidí, slyší... O'Connell se zmiňuje o validitě a interpretaci poznatků.⁷

Podstatné tedy je, že i pokud se výzkumník vědomě snaží být objektivní, nezapojovat do výzkumu své názory a neovlivňovat zkoumaný svět, jeho výzkum je ovlivněn již z podstaty, že se výzkumník vybral to které téma. Dalším problémem jsou vlastnosti, které výzkumník nemůže ovlivnit, jako jsou např. etnicita, pohlaví, náboženství). Mezi metody kvalitativního výzkumu patří i rozhovor a právě při něm mohou již zmíněné vlastnosti ovlivnit odpovědi respondenta, aniž by s tím výzkumník/nice mohl cokoli udělat. Stejně je tomu tak při zúčastněném pozorování. Pokud budu žena zkoumající nějaký „mužský“ fenomén, je velmi pravděpodobné, že narazím na problém nejen s komunikací, ale s přístupem do pro ženu „nehodných“ prostor. Při kvalitativním výzkumu je snaha o reflexi velmi podstatná. Výzkumník musí být neustále na pozoru a stále se soustředit na snahu neohodnotit a neovlivnit. Musí se ovšem také smířit s faktem, že některé věci jednoduše nelze ovlivnit-nebo zabránit jejich ovlivňování.

---

⁴ O'Connell Davidson, Julia, Layder, Derek. 1994. *Methods Sex and Madness*. London: Routledge. kap. 7: Ethnography and qualitative analysis s. 164 – 185

⁵ Disman, M. 1993. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum. s. 315

⁶ Bourdieu, P. 2003. Zúčastněná objektivace: Huxleyho přednáška. *Biograf*. 30.

⁷ O'Connell Davidson, Julia, Layder, Derek. 1994. *Methods Sex and Madness*. London: Routledge. kap. 7: Ethnography and qualitative analysis

Užitá literatura:

Disman, M. 1993. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum.

O'Connell Davidson, Julia; Layder, Derek. 1994. Methods Sex and Madness. London: Routledge.

Bourdieu, P. 2003. Zúčastněná objektivace: Huxleyho přednáška. *Biograf*. 30.

Silverman, D. 2005: *Ako robiť kvalitatívny výskum. Praktická príručka*. Bratislava: Ikar.